

SAPPHO OG MIG

AF MILLE SØNDERGAARD

Hvorfor kalde en tekst "Sappho og mig", hvilket overmod tillader mig det? Sappho har fulgt mig gennem næsten ti år, og hun har aldrig sluppet mig, fra da hun først fortryllede mig. I nogle perioder har vi været tættere end andre, og indenfor de sidste par år er det blevet klart for mig, at jeg burde gøre noget mere for hende. Den fascination hendes ord udøver på mig, er ganske simpel – og magnetisk dragende – jeg må have mere, og de får deres eget liv i mig, lever videre og bliver nogle gange til noget andet og mere. Jeg er billedkunstner, og sjældent er ord blevet til billeder så hurtigt og så levende, som det skete, da jeg læste Sappho. Fascinationen har ført til, at jeg, godt hjulpet af velvillige mennesker, vil forsøge at oversætte og illustrere nogle af Sapphos tekster til dansk.

her (endnu engang)
Miser
kommer til syne af gildet

Første gang jeg hørte om Sappho var i Athen i 2003 gennem en anden dansker, en kvindelig arkitekt. Jeg husker ikke præcis, hvorfor snakken faldt på hende, men jeg var ny i det græske og efterlyste noget græsk litteratur, og jeg fik hende da præsenteret som "en antik, lesbisk digter, som hyldede kvindelig skønhed". Det lød lidt tungt i det i mine ører, så stor var min overraskelse, da jeg blev præsenteret for små korte strofer og enkelte linier – endda til tider blot få ord – som udgjorde et "digt", eller hvad der var tilbage af det. Ordene var fulde af billeder, smukke, levende billeder, ord som vibrerede i deres nærvær og sanselighed. Man kunne næsten smage på dem og lugte dem. Så jeg var solgt til Sappho med det samme. Jeg havde godt nok haft oldtidskundskab i gymnasiet, og stiftet bekendtskab med Homer uden at det havde gjort det store indtryk. Sappho havde jeg aldrig hørt om, men da jeg endelig gjorde, gik det ind og ramte mig på et dybere, personligt plan. Var det måske, fordi hun var kvinde og talte om følelser og skønhed – og ikke om krig og slagmark og ære - ? I hvert fald blev hun hængende i min bevidsthed.

På det tidspunkt var jeg i Grækenland for at finde inspiration i den antikke forestillingsverden. I tiden før min rejse havde jeg arbejdet med myten om Orpheus og Euridike for at illustrere og bearbejde en personlig tragedie: En nær ven af mig var pludselig død, hvordan kunne jeg håndtere sorgen? Orpheus og Euridike talte for mig at se om temaer som fysisk død og sorg, mørkevandring, vitalitet og ny livskraft, en proces, som jeg gik igennem, og som jeg meget fint fik sat ord og billeder på ved hjælp af historien om Orpheus. Den viste sig for mig med en form for arketypisk symbolik, som rakte sin hånd ned gennem tiden og gav mening til en evig aktuel problematik.

SAPPHO OG MIG AF MILLE SØNDERGAARD

På samme måde viste Sapphos digte sig og hjalp mig på vej. Jeg levede efterfølgende tre år i Carrara i Italien og fandt der en oversættelse af Sapphos digte til italiensk. Ud fra de oversættelser blev jeg løbende inspireret til at lave billeder, små fragmenterede billeder, som efterhånden blev flere og flere. I Sapphos digte var det, som om den stemme, der talte gennem dem, kom helt tæt fra og ikke fra mere end totusinde år tilbage i tiden. Stemmen talte om begær, om ulykkelig kærlighed og jalousi. Den talte om glæden ved at få et barn, om frygten for at blive gammel. Og den malede de smukkeste billeder – af et rødt æble højt oppe i træet, som ingen kan nå, og om at ligge alene søvnløs i en månebeskinnet nat.

I 2009 var jeg i Athen igen, hvor jeg havde fået bevilliget et ophold på Det Danske Institut af en måneds varighed, denne gang med det egentlige formål at illustrere Sapphos digte. Jeg var gravid med min datter i sjette måned, og for grækerne var det årsag til almindelig opstandelse, at en gravid kvinde rejste alene rundt, og at jeg generelt bevægede mig alt for meget. Ikke desto mindre havde jeg et gæsteophold på Athens Kunstakademi på Grafisk Værksted, hvor jeg fik god inspiration og en del arbejde fra hånden.

Efterfølgende har jeg selv tænkt, at jeg udsatte mig for for meget stress; jeg gik mange kilometer hver dag igennem larm, trafikkaos og smog, og når jeg ankom til kunstakademiet, arbejdede jeg nogle dage 10 timer i træk, mange af dem stående. Generelt var der et godt indeklima med udluftning i det grafiske værksted, men når det gælder rygning har grækerne ingen regler, og de ryger som tyrkere! Så jeg blev også udsat for meget passiv rygning, slet ikke godt for det lille, ufødte barn (som heldigvis kom godt til verden tre måneder senere). Men hvorfor al det hastværk, hvorfor tog jeg den ikke mere med ro? Jeg var en vordende mor, og jeg havde travlt, for jeg vidste ikke, hvad der ventede mig. Men jeg følte, at Sappho fulgte mig dér, som en muse, og gav mig den energi, jeg skulle bruge.

Jeg tænker tilbage og bladrer igennem de gamle notesbøger fyldte med optegnelser og tanker om Sappho. Fascinationen har efterhånden varet mange år. Noget af det første er et fotografi, jeg har taget af en kær veninde i Italien. Det inspirerer mig: Et stålsat blik fra en ung kvinde, stærkt, men samtidig skinner skrøbeligheden igennem. Hun er ikke bange for at vise sig selv, hendes styrke er hendes sårbarhed. Derefter brudstykker af tekster af Gertrude Stein og Djuna Barnes, og Monique Wittigs tanker om lesbisk identitet: "...for manden har det lesbiske ingen nytteværdi i form af biologisk reproduktion..."

SAPPHO OG MIG AF MILLE SØNDERGAARD

”...konstruktionerne mellem kønnene er sociale og ideologiske...” ”...de lesbiske skaber et system af anderledes relationer og kan derfor ikke af magtens system identificeres som *kvinder*.” (Frit oversat fra italiensk – Wittig, Monique: *Il corpo lesbico, Edizione delle Donne, 1976*)

Forestillingerne om Sappho er så mange og så forskellige, at de minder om myter, og op gennem historien er hendes image forandret, alt efter moden og tidens strømninger. Især har hun spillet en rolle i kvindesagen, som et forbillede, som den første kvindelige poet og sanger, der fremførte sine egne værker, der handler om begær som en kraft, der brænder stærkt og altdominerende i mennesket.

Sappho handler for mig om frihed, ligesom hun gjorde og gør for mange andre kvinder, og hun følger mig på min vej. Senest gennem den store forandring, som det er at blive mor, og med det store spørgsmål lurende i baghovedet: Kan man bevare sin kunstneriske frihed som mor? Sappho siger til mig: Kvinder skal nyde den samme frihed som mænd. Men friheden har aldrig været den samme. Deri ligger min fascination af figuren Sappho, den stemme er hun for mig. Sappho er symbolet på en kvinde, der udtrykker sin passion og påtager sig en mission som poet. En poet, som bruger musen og udtrykker sin begejstring for den kvindelige skønhed og eros, noget som traditionelt er mandens privilegium. I mit arbejde er en bevidsthed om, at kvinden skal arbejde på at udnytte sit kunstneriske potentiale fuldt ud, og det er i den forstand et feministisk projekt. I modsætning til 70'ernes kollektivt orienterede feminisme tager mit arbejde udgangspunkt i individuelle erfaringer og et sensuelt univers. Den individuelle erfaring udtrykker sig til kollektivet i samklang med Sapphos værker, som – udover at kommunikere en følelse – vækker en allerede eksisterende samklang til live og en nydelse af skønheden, erotikken, kontemplationen, et universelt, lyrisk og feminint univers, et samlende begreb.

Jeg tænkte ikke denne om at så hvilken med to sønner

Og herfra til det mere formelle kunstgreb, hvordan skal opgaven gribes an?

Da jeg var i Athen i 2009, sad jeg en dag på det flotte og nyligt åbnede Partheon Museum og tegnede – det gjorde jeg tit. Museet er utroligt smukt og gennemført i sin idé: Fra museet kan man se op på Akropolis, hvorfra skulpturerne på museet stammer. Der er masser af plads omkring dem. Omkring et skelet er påsat de fundne stykker, så de passer til en helhed, men der er en masse huller i mellem dem, nemlig alle de stykker, som mangler, som er gået til grunde af en eller anden grund. Så går man lidt på afstand og kan fornemme konturerne af et hele, **men** man må gætte sig til det der mangler.

SAPPHO OG MIG AF MILLE SØNDERGAARD

Da blev det med ét klart for mig, hvordan vi bruger historien: Vi opdager små stykker, som vi bygger videre på, vi tilegner os noget ved at flette det ind i vores eget.

Blandt alle de fragmenterede, antikke kroppe så jeg en analogi til Sapphos fragmenterede ord, og den værdi, de fragmenter giver os, i form af en rigdom af associationer, som er noget, som vi ikke helt ved, hvad er, men som præsenterer os for vor egen kreativitet.

Siden Sapphos fragmenter først dukkede op i moderne tid, er de forsøgt oversat, så de fremstår "hele", dvs. ord er blevet tilføjet og meninger tillagt for oversætterens regning, så den oprindelige tekst er blevet fortolket. Anne Carson har i sin oversættelse af Sapphos fragmenter, "*If not, Winter*" fra 2002, forsøgt at råde bod på det ved så vidt muligt kun at oversætte, hvad der egentlig er fundet fra Sapphos egen hånd, og altså **formidle teksten** så fragmenteret, som den er blevet os overleveret af tidens tand ("*I like to think that the more I stand out of the way the more Sappho shows through.*" (Carson, Anne: *If not, Winter – Fragments of Sappho*, Vintage Books, 2002, s: x)). Jeg synes, det er lykket hende godt og har besluttet at bruge hendes oversættelse til engelsk til grund for min oversættelse til dansk, i det jeg understreger, at jeg formmæssigt *improviserer* over Sapphos digte, fordi mit projekt er af kunstnerisk art og ikke at skabe en perfekt oversættelse. Jeg har allieret mig med filologstuderende Lene Carlskov, som fortæller mig, hvad der egentlig står i den oprindelige græske tekst. Jeg synes, det er godt med sådan en sikkerhed, f.eks. for at få vished om, hvilke personlige pronominer, der tales om. Det kan være svært at gennemskue i den engelske oversættelse, **men** det er ret væsentligt for meningen, og jeg vil gerne have, at Sapphos mening så vidt muligt er intakt, hvorimod jeg mener, at man godt kan improvisere over formen. Ydermere kan en filolog forstå nogle billedlige metaforer i en anden historisk kontekst i forhold til vores samtidige og således åbne for andre fortolkningsmuligheder.

Jeg valgte at starte arbejdet med at oversætte digtene, fordi jeg syntes, at de oversættelser, jeg fandt på dansk, var få og mangelfulde. Meget få digte var oversat indenfor den senere tid. Det tætteste på en fuldstændig oversættelse til dansk er af Thøger Larsen fra 1926, og en decideret samlet oversættelse findes ikke, hvad der nok hænger sammen med, at Sappho ikke er så kendt i Danmark i forhold til Middelhavslandene, hvor hun nærmest er almindelig skolelærdom. Jeg arbejder på at tekst og billede skal fremstå som integrerede i hinanden – og fragmenterede i forhold til alt andet. Som et puslespil og en bricolage. Udover arbejdet med at oversætte og illustrere, arbejder jeg med at omsætte nogle digte til installationer, som man kan se, lugte, smage og høre. Jeg forventer at udgive digtene som kunstbog i 2012.

SAPPHO OG MIG AF MILLE SØNDERGAARD

Billeder og poesi-tekst i teksten er af Mille Søndergaard og stadig under bearbejdelse.

Mille Søndergaard er født i København i 1972, opvokset i Nordjylland og bosiddende i Italien i en årrække. Hun er uddannet fra Napoli Kunstakademi i 1999, hovedlinie i maleri, og siden blev hun uddannet på overbygning i grafik på Carrara Kunstakademi i 2007. Hun bor nu i Nr. Lyngvig, Hvide Sande, hvor hun sammen med sin mand, billedhugger Daniel Hugo Olivares, åbner Kunstklitgården KUK i juli 2012.

Sappho var en antik digterinde, der blev født på den græske ø Lesbos omkring 630 BC og menes at være død ca. 570 BC. Hun var en kendt og beundret digter i antikken, men det meste af hendes arbejde, et ni-bindsværk, er forsvundet, og i dag kendes hun kun gennem få bevarede fragmenter.

Man ved ikke om hun selv skrev sine tekster ned, men mener, at de er blevet nedskrevet, mens hun levede, eller kort tid efter. Man mener, at hun sang sine tekster og fremførte dem, mens hun spillede på lyre.

Først omkring det 19. århundrede begyndte man – inspireret af Sappho – at bruge ordet lesbisk for at beskrive kærlighed mellem kvinder, selvom Sappho skrev om begær og kærlighed til forskellige personer og til begge køn. Ofte figurerer et "jeg", et "du", et "os", og deraf kommer det personlige præg, og læseren føler sig direkte adresseret.

Man ved ikke meget om Sapphos liv, men mener hun havde en mor og en datter, som begge hed Cleïs og tre brødre. Man mener også, hun var gift med en rig købmand, som var far til Cleïs.

Mens Sappho levede opstod der politiske uroligheder på Lesbos, da Pittacus kom til magten, og Sappho måtte flygte i eksil til Sicilien, hvor der skulle have stået en statue af hende i Syrakus.

Men hun vendte tilbage og boede det meste af sit liv på Lesbos.

*and lovely laughing – oh it
puts the heart in my chest on wings
for when I look at you, even a moment, no speaking
is left in me*

Anne Carson: *If not, winter*, fragments of Sappho

